

**Tolstoj, L. N.**

**Ladislav Hejdánek**

- ◆ fragment | poznámky, česky, vznik: 16.–18. 4. 1954
- ◆ fragment | notes, Czech, origin: 16.–18. 4. 1954

... Přečetl jsem už onoho Shawova *Nespolečenského socialistu*<sup>3</sup> a pořídil několik výpisků, které Ti časem pošlu. Je dost pozoruhodné srovnat si hrdinu toho románu, jakéhosi Sidneye Trefusise, s L. N. Tolstým. Čirou náhodou totiž jsem hned po sobě četl román a ty pasáže z R. Rollanda, kde se mluví o úmyslu Tolstého utéci od ženy a dětí, aby se nemnul svým vlastním povoláním.<sup>4</sup> Shawův hrdina je vskutku „sociální“; říká i píše sice, že svou ženu „miluje“, ale ukáže se brzy, že láskou rozumí jen zamilovanost; své ženě říká: „Dokud jsi u mne, musím se s tebou jen mazlit“ – a pak se trápí prý výčitkami, co prozahálel.<sup>5</sup> Vytýká dokonce při tom své ženě, že chce výsadu být jedinou: „Pořád samé výsady! Snad si ty hloupá nemyslíš, že ti náležím celý, tělem i duší? – že mě nesmí nic vzrušit než tvoje láska a že nesmím mít jiné myšlenky než na tvou krásu?“<sup>6</sup> A sama láska je u něho jen dvojí: „buď pouhá prchavá náruživost[,] nebo ubohé napodobení toho, co vyčetl [zbožňovatel] z básnického výtvaru toho nebo onoho svého miláčka; ale sám poctivě věří, že ho ten druhý opravdu miluje“.<sup>7</sup> Nebo jinde: „Jsem přesvědčen, že dnes žádný muž nevěří v hloubku a stálost své náklonnosti k milované ženě. A přece nemá pochyby o upřímnosti jejího ujišťování a ukrývá před ní planost svého vlastního vyznání lásky, jednak proto, že se za ně stydí, jednak ze soucitu k ní. A ona hraje před ním navlas stejnou komedii.“<sup>8</sup> A tak stále dokola. Je to cynické zkreslování skutečnosti. K lásce ovšem patří vědomí nedokonalosti; láska druhé bytosti k nám je tak překvapující, že se ve své lásce k ní vždycky cítíme jaksi nedostateční. Ale jen slabí a neuvědomělí lidé jsou ochotni připustit, že to je z jejich strany neupřímnost. Jak si vlastně Shaw představuje upřímnost? Je to asi vzdálený ozvuk Rousseaua: upřímnost je nereflekтовanost. A tu ovšem všelijaké pudově-citové záchvěvy a vzruchy jsou pomíjející a přechodné, neboť nic není, co by jim dalo směr a trvání. Ale naopak všude tam, kde se do toho vloží rozumné uvažování a uvědomělá rozhodnost, jsou city seřazeny, organizovány v jeden šik, kolem jednoho programu. A takovým nereflekтовaným citem není láska, nýbrž právě jen zamilovanost. A ta je opravdu jen na překážku opravdovému životnímu smyslu a cíli. Shaw si zřejmě myslí, že reflektovanost znamená u citu jediné a pouze napodobování toho, co jsme viděli nebo četli *jinde*. Tato nedůvěra v myšlení a v soudnost je jistě také hlavní příčinou jeho nedochůdného „socialismu“ tam, kde už jenom nekritizuje, nýbrž ukazuje (snaží se ukazovat) cestu dál.

Oč sympatičtější je nám Tolstoj v podání Rollandově! Už jenom Rollandovo pojetí lásky – dobře vidí rozdíl mezi zamilovaností a láskou. Praví kupř. o Tolstém: „Drahně let byl přítelem rodiny Bersovy. Byl *zamilován* postupně do matky a do tří dcer. Do druhé dcery nakonec

<sup>1</sup> Jde o rukopisné poznámky v sešitě A5 s pořadovým číslem „03“. – Pozn. red.

<sup>2</sup> Tj. Hedvice Hejdánkové. – Pozn. red.

<sup>3</sup> G. B. Shaw, *Nespolečenský socialista. Román*, přel. A. Pflanzner, Praha 1931. – Pozn. red.

<sup>4</sup> R. Rolland, *Život L. N. Tolstého*, přel. M. Kalašová – M. Novotný, Praha 1932, str. 113–117. – Pozn. red.

<sup>5</sup> G. B. Shaw, *Nespolečenský socialista*, str. 99. – Pozn. red.

<sup>6</sup> Tamt., str. 145. – Pozn. red.

<sup>7</sup> Tamt. – Pozn. red.

<sup>8</sup> Tamt., str. 274. – Pozn. red.

zahořel láskou“ (str. 38).<sup>9</sup> Tu si i vzal. Byla to výborná žena, jak se zdá. A přece Tolstoj cítil, že náboženská neshoda (v pozdních letech, po Tolstého „obrácení“) vede k rozporům v jeho osobním životě, že nemůže žít ve shodě se svým přesvědčením, že rodina, tj. žena a děti, stojí v cestě k jeho životnímu cíli. Napsal své ženě dopis, kterým měl vysvětlit svůj útěk; ale nakonec neutekl; nemohl své drahé opustit. Na list napsal, aby byl jeho ženě odevzdán až po jeho smrti. „Nebyl schopen obětovati svou lásku svému Bohu?“<sup>10</sup> ptá se Rolland. Jak tomu rozumíme! A přece, oč více jsme nakloněni dát mu za pravdu, když nakonec přece jenom odešel, byť krátce před svou smrtí. Nemluvím tu o názorech Tolstého, o jeho „víře“, s níž nesouhlasím. Jde mi čistě o tu životní opravdovost, tak rozdílnou od cynismu, který ustavičně prosvítá z řečí „nespolečenského socialisty“. Jiná ovšem by byla otázka, zda skutečně životní poslání se může, či dokonce musí střetnout, dostat do třenic a rozporu s rodinným životem atd. Já sám ovšem mám za to, že to je v takovém případě chyba *přesvědčení*, nepočítá-li s rodinou, se skutečností lidské sociálnosti, prostě se skutečností lidí. Nemluvím o znechucenosti, která nutně pronásleduje toho, jemuž ani jeho nejbližší nerozumí či nechce rozumět. Ale vždycky jsem měl na krajíčku ironický úsměv, když jsem četl v evangeliu, že prý žádný prorok není doma ve vážnosti.<sup>11</sup> Jak hloupé, jak prostoduché a jak se to nehodí k Ježíšově postavě!

*Maxim Gorkij – poznámky o Tolstém.*

Myšl[enka] na Boha – spíše než myšlenka je to usilovný odpor proti něčemu, co cítí nad sebou. (Z překrásné lidské hrdosti.) (73)<sup>12</sup>

---

<sup>9</sup> R. Rolland, *Život L. N. Tolstého*, str. 38. – Pozn. red.

<sup>10</sup> Tamt., str. 115. – Pozn. red.

<sup>11</sup> Srv. *Mt* 13,57; *Mk* 6,4; *L* 4,24; *J* 4,44. – Pozn. red.

<sup>12</sup> M. Gorkij, *Lev Tolstoj*, in: *týž, Vzpomínky (Sebrané spisy Maxima Gorkého, sv. 17)*, přel. J. E. Dlouhý, Praha 1950, str. 71–126, zde str. 73. – Pozn. red.